

LỄ HỘI “MỪNG NĂM MỚI” (ĐƠN XIÊNG PÍ MÔÔN) CỦA NGƯỜI GIÁY Ở THÔN NÀ TRÀO, XÃ TÁT NGÀ, HUYỆN MÈO VẠC, TỈNH HÀ GIANG

NGUYỄN THỊ LƯỢNG*

TÓM TẮT

Là lễ cầu mùa cầu phúc, thông qua những phương thức thông linh, nghi lễ múa thiêng vào đầu năm Âm lịch - Lễ hội này là của người Giáy ở Hà Giang, với sự tham gia tự nguyện của cả cộng đồng, tạo thành đoàn rước theo trống thần. Trống được cất trong miếu Bà, mỗi năm một lần rước về miếu Ông. Khi thầy cúng đánh tiếng đầu như gọi mở cửa trời để âm dương hòa hợp, mùa màng sinh sôi.

Từ khóa: lễ hội, mừng năm mới.

ABSTRACT

As a ceremony of harvest and through spiritual method, sacred dance ritual in lunar new year is of Giáy people in Hà Giang province, having the volunteer participation of all community to form up a procession with a god drum. The drum is stored at mother shrine, and procession to father shrine once a year. When sorcerer beats the first drum to open sky door to get the harmony of yan and yin for good harvest.

Key words: festival, new year ceremony.

Lễ hội "Mừng năm mới" (Lễ Múa trống) của người Giáy là một tín ngưỡng nông nghiệp, được tổ chức vào dịp tết Nguyên đán, từ sáng mừng Một đến hết tháng Giêng. Cả làng vui vẻ đón tết mong xua đi những rủi ro của năm cũ, cầu khẩn thần linh cho một năm mới mùa màng bội thu, ấm no hạnh phúc. Lễ hội không có sự kiêng kỵ người ngoài, nên các tộc người khác cùng sống trên địa bàn đều có thể tham dự.

Người Giáy ở Hà Giang chiếm khoảng 2,2% dân số toàn tỉnh, phân bố chủ yếu ở vùng cao phía Bắc thuộc các huyện Yên Minh, Mèo Vạc, Đồng Văn, tập trung gần những thung lũng hoặc đồi núi đất, nơi có nguồn nước. Điều này phản ánh về một tộc người lấy sản xuất nông nghiệp làm nguồn sống chính. Những nơi này không chỉ của riêng người Giáy mà còn có bản làng của những tộc người khác.

Di sản văn hoá truyền thống tiêu biểu nhất của người Giáy là kho tàng văn học - nghệ thuật dân

gian truyền miệng, những bài dân ca, truyện cổ, tục ngữ, câu đố..., những bài cúng thần linh, những tập tục lễ hội..., một trong những nét độc đáo nhất đó là lễ hội "Mừng năm mới" (Đơn Xiêng Pí Môôn).

Theo quan niệm của tộc Giáy, thế giới chia ra 3 tầng: trên cùng là tầng trời, với một thế giới đẹp đẽ; ở giữa là loài người chúng ta; dưới đất là tầng của loài người nhỏ bé, người ta địu con ở bắp chân, đeo dao ở cổ chân. Trong tín ngưỡng, ngoài việc thờ cúng tổ tiên, người Giáy còn tổ chức các lễ hội cúng thần linh, trời đất, ruộng đồng, cầu mong phúc lộc, mùa màng bội thu.

Bắt đầu vào sáng sớm ngày mừng Một tết, thầy cúng cùng các thanh niên khoẻ mạnh chưa vợ mang hương đến miếu Bà làm lễ xin được mang trống Thần đến miếu Ông để tổ chức lễ hội. Sau khi được thần linh chấp thuận, rước bàn thờ đi trước tượng trưng cho miếu Ông, 2 đôi nam thanh nữ tú bụng một mâm lễ thật to, tiếp theo là 2 thanh niên kiêng trống, sau đó là thầy cúng. Bắt đầu đoàn rước trống đi đến từng nhà trong thôn báo hiệu đã đến giờ mở hội.

* Hội viên Chi hội Di sản văn hóa Hà Giang

Lễ "Mừng năm mới" của người Giáy (Mèo Vạc, Hà Giang) - Ảnh: Tác giả

Đi tới nhà nào nhà nấy ulla vào đoàn rước tung bưng, phấn khởi đặt lên mâm lễ một sản vật của gia đình mình. Già trẻ gái trai, ai ai cũng diện những váy áo truyền thống của tộc mình được coi là đẹp nhất, mới nhất. Trống thần đi tới đâu, đoàn rước dài thêm, đông thêm, vui thêm không khí ngày tết. Đi qua hết các nhà, trống thần dừng lại ở miếu Ông, với bãi sân thật rộng cùng sự có mặt đông đủ của cả làng.

Sau khi mọi thứ lễ vật đã chuẩn bị xong, người dân trong thôn cùng ngồi quanh trống Thần đặt trước miếu Ông, thầy cúng tiến hành làm lễ.

Đầu tiên là bài cúng mời thần linh về để chứng kiến buổi lễ của làng và nghe báo cáo những kết quả mà dòng tộc và thôn bản đã đạt được trong năm qua, cảm ơn sự phù hộ, che chở, giúp đỡ của các vị thần linh (gọi là Xiùg pân Thủ ty).

Nội dung bài cúng mời thần linh: "Hôm nay ngày lành, tháng tốt, năm cũ đã qua, năm mới đã đến. Tất cả bà con trong xóm Nà Trào chúng tôi có mâm cơm làm lễ ngày mừng Một tết, kính mời thần linh, thổ địa, tổ tiên về cùng vui tết với bà con dân xóm. Xin cảm ơn miếu Ông, miếu Bà đã phù hộ cho năm qua được bình an no đủ. Cầu xin năm nay các vị thần linh luôn phù hộ cho nhân dân

trong xóm, già trẻ gái trai được khoẻ mạnh, may mắn hơn năm qua".

Đọc xong bài khấn, thầy cúng đi đến bên trống Thần, cầm dùi trống viết những câu thần chú lên mặt trống với nội dung như: "Trai gái hoà thuận, người già sống lâu...". Sau đó, thầy cúng đánh tiếng trống đầu tiên, tiếng trống này chính là tiếng trống mời thần linh về dự hội.

Sau tiếng trống mời thần linh, thầy cúng chỉ định 1 đôi trai gái trong làng lên nhận dùi trống, cúi lạy thần Trống và tiếp quản việc đánh trống, trai gái trong thôn nối theo nhau đi vòng quanh trống và bắt đầu điệu múa cầu mưa thuận gió hoà, cầu cho mùa màng tươi tốt, cầu cho cả làng khoẻ mạnh, người già sống lâu, trẻ em mau lớn, gái trai yêu thương nhau không bao giờ xa cách... trong tiếng trống hân hoan và lời cầu khấn của thầy cúng.

Vật linh chính trong lễ hội mừng năm mới của người Giáy là chiếc trống Thần (Ăn trống Thủ ty), làm từ thân cây gỗ nghiến cổ thụ, dài khoảng 1,5 m, thân to bằng 2 vòng tay ôm, một đầu được bịt bằng da bò, ghim lại bằng đinh gỗ. Ở hai ngọn đôi từ đầu làng đến cuối làng, người dân làm 2 cái miếu thờ (gọi là miếu Ông, miếu Bà), trống Thần được cất giữ

trong miếu Bà và chỉ được sử dụng 1 lần duy nhất trong năm vào dịp Tết tại khu vực lễ hội ở miếu Ông.

Lễ vật tại Miếu Ông bao gồm: 1 con gà luộc, 2 bánh chưng, chai rượu, tiền, vàng hương, hoa cùng các sản vật của địa phương.

Nội dung của bài cúng cầu mùa (gọi là Châu pâu): “Dân bản chúng tôi cầu mong miếu Ông, miếu Bà, cầu thần linh phù hộ cho ruộng nương được mùa, nuôi trâu bò không bệnh dịch, con người không ốm đau, gặp nhiều may mắn, làm ăn phát tài phát lộc. Hằng năm, nhà nhà, người người đủ ăn đủ mặc, có nhiều thóc lúa, ngô khoai. Con trai, con gái trong độ tuổi đi học phải biết chữ, học giỏi để trở thành cán bộ đem ánh sáng văn minh về cho bản, trở thành thầy thuốc chữa bệnh cho dân. Cầu xin thần linh phù hộ cho bố mẹ biết nuôi con khỏe, dạy con ngoan. Phù hộ cho dân bản không có ai đi lầm đường lạc lối, không vi phạm pháp luật, chấp hành tốt mọi chủ trương, đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước...”

Khi phần cúng và điệu múa lễ nghi cầu mùa kết thúc, một chàng trai giỏi nhất làng đại diện cho dân làng lên múa trống, điệu múa thể hiện sự thành kính và quyết tâm của dân làng cùng đoàn kết bên nhau xây dựng cuộc sống ấm no hạnh phúc trước sự chứng kiến của các thần linh.

Sau các nghi thức đưa tiễn các vị thần linh về trời, thầy cúng nói to với tất cả mọi người: phần cúng lễ đã xong, giờ vui hội đã đến, mời tất cả bà

con thôn trên, thôn dưới người Giáy, người Dao, người Mông... cùng vào vui múa hoà nhịp trống mừng năm mới.

Dứt lời thầy cúng, tất cả mọi người cùng các tộc người khác sống trên địa bàn cùng vào nhảy múa, hát đối, hát giao duyên..., chơi các trò chơi, như: đánh đáo, đánh yến, tung còn, kéo co, đẩy gậy... Cuộc vui kéo dài đến hết ngày 30 tháng Giêng. Điều đặc biệt, là trong suốt lễ hội, tiếng trống Thần được vang lên không dứt, mọi người sẽ lần lượt thay nhau đánh trống. Theo quan niệm của người Giáy, được đánh trống là đã xin được may mắn cho mình và gia đình, tiếng trống liên hồi và vang xa là năm ấy sẽ có nhiều niềm vui, may mắn và ấm no hạnh phúc.

Hết ngày 30 tháng Giêng, hết mùa lễ hội. Thầy cúng cùng các chàng trai trong thôn lại khiêng trống thần từ miếu Ông về miếu Bà. Trống thần lại được cất giữ ở đó để chờ mùa lễ hội năm sau. Sau cái tết, được vui chơi thoải thích, bà con phấn khởi trở lại cuộc sống thường nhật, trẻ em đi học, người lớn làm việc, sản xuất, trồng trọt, chăn nuôi...

Lễ hội "Mừng năm mới" là một sinh hoạt văn hoá truyền thống của người Giáy ở tỉnh Hà Giang. Bên cạnh yếu tố tâm linh, lễ hội còn tạo cho nhân dân một sự an tâm với cuộc sống, hướng tới tương lai trong tinh thần đoàn kết cộng đồng. Hiện nay, tỉnh Hà Giang đang lập hồ sơ khoa học Lễ hội "Mừng năm mới" trình Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đưa vào Danh mục di sản

văn hóa phi vật thể quốc gia, nhằm lưu giữ bản sắc văn hoá độc đáo của dân tộc cho mai sau và góp phần vào việc bảo tồn, phát huy nền văn hóa dân tộc; đặc biệt là góp phần vào sự phát triển kinh tế - xã hội bền vững của đất nước nói chung và ở vùng đồng bào tộc Giáy tỉnh Hà Giang nói riêng./.

N.T.L

(Ngày nhận bài: 21/10/2014;
Ngày phản biện đánh giá:
19/11/2014; Ngày duyệt đăng
bài: 24/11/2014).

Người Giáy (Mèo Vạc, Hà Giang) chuẩn bị cho lễ "Mừng năm mới" - Ảnh: Tác giả